

Είναι δυνατόν να αυξηθούν οι γεννήσεις και η γονιμότητα των γενεών τις επόμενες δεκαετίες στην Ελλάδα; οι προσηκούμενες πολιτικές και τα όριά τους

Βύρων Κοτζαμάνης*

Η μείωση των γεννήσεων στη χώρα μας που ξεκίνησε το 1980¹ και συνεχίζεται μέχρι σήμερα με διαφορετικούς ρυθμούς ανά περίοδο, οφείλεται στην ταχύτερη μείωση της γονιμότητας των γυναικών που γεννήθηκαν μετά το 1960, του αριθμού δηλ. των παιδιών που αυτές απέκτησαν (2 όσες γεννήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1950, λιγότερα από 1,5 όσες γεννήθηκαν γύρω από το 1985). Ο περιορισμός του αριθμού των παιδιών των διαδοχικών γενεών που ξεκίνησε πριν από δυο αιώνες στις περισσότερες χώρες δεν αφορά φυσικά μόνον την Ελλάδα. Στο σύνολο όμως σχεδόν των χωρών της Δυτικής και Βορείου Ευρώπης η πτώση της γονιμότητας ανακόπηκε προσωρινά στις γενεές του μεσοπολέμου, γεγονός που αποτυπώθηκε και στη μεγάλη αύξηση των γεννήσεων τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες (baby boom), για να συνεχισθεί στις επόμενες γενεές. Αυτό που διαφοροποιεί κυρίως την Ελλάδα από πολλές από τις χώρες αυτές είναι ότι *ι)* η μείωση του αριθμού των παιδιών που έφεραν στον κόσμο τα ζευγάρια συνεχίζεται σχεδόν χωρίς ανακοπή από τις γενεές που γεννήθηκαν μετά μέσα του 19ου αιώνα, *ii)* ο αριθμός των παιδιών που φέρνουν στον κόσμο οι μεταπολεμικές γενεές απέχει όλο και περισσότερο τόσο από αυτόν που επιθυμούν. Το «χάσμα» αυτό της γονιμότητας αποκαλύπτει ένα ανεκμετάλλευτο αναπαραγωγικό δυναμικό, αναδεικνύει τους οικονομικούς, κοινωνικούς και θεσμικούς περιορισμούς που παρεμποδίζουν την υλοποίηση των επιθυμιών για τεκνοποίηση και αποτυπώνεται μετά το 1980 και στις γεννήσεις.

Η επιτάχυνση δε της μείωσης τους μετά το 2006 (από 117 χιλ. το 2007-08 σε λιγότερες σε 65,5 χιλ. το 2025, - 52 χιλ. και -44,5% αντίστοιχα) οφείλεται προφανώς και στη συρρίκνωση του πλήθους των γυναικών 25-44 ετών από τις οποίες προέρχονται τα τελευταία χρόνια σχεδόν οι 9 από τις 10 γεννήσεις. Ο πληθυσμός των γυναικών της ομάδας αυτής μειώθηκε κατά 27% ανάμεσα στο 2007 και το 2025, εξαιτίας κυρίως της μετά το 1980 κατάρρευσης των γεννήσεων και, δευτερευόντως, εξαιτίας της μαζικής φυγής στο εξωτερικό μετά το 2010 ατόμων των ιδίων ηλικιακών ομάδων.

Οφείλουμε όμως να σημειώσουμε ότι οι μετά το 1960 γενεές εκτός του ότι αποκτούν όλο και λίγο λιγότερα παιδιά, τα αποκτούν και σε όλο και μεγαλύτερη ηλικία (26 έτη όσες γεννήθηκαν το 1960, 31,5 όσες γεννήθηκαν το 1985). Έτσι **-Πίνακας-** το % των γεννήσεων από μητέρες μικρότερες των 25 ετών από 28% το 1960 έχει μειωθεί στο 10,4% σήμερα, ενώ αυτό των 40 και άνω από 3,8% το 1960 και 1,8-1,9% την περίοδο 1980-2000 αυξήθηκε στο 10,7% το 2023-24.²

Γεννήσεις, % κατανομή	1960	1980	1998	2010	2023-2024
<25	28,1	49,1	24,3	14,5	10,4
25-39	68,2	49,1	73,7	84,9	78,9
>=40	3,8	1,8	1,9	4,6	10,7
Σύνολο γεννήσεων (χιλ.)	157,2	148,1	100,3	114,5	69,8
Συμμετοχή (%) των τριών μεγάλων ηλικιακών ομάδων στους ετήσιους δείκτες γονιμότητας					
<25	27,60	47,43	24,66	17,97	11,55
25-39	68,85	50,85	73,21	77,90	80,80
>=40	3,55	1,72	2,13	4,13	7,65
Δείκτης γονιμότητας (παιδιά/γυναίκα)	2,22	2,22	1,24	1,48	1,3

Η μείωση δε της γονιμότητας των γυναικών που γεννήθηκαν από τα τέλη της δεκαετίας του '50 και μετέπειτα συνδυάζεται και με την προοδευτική αύξηση των γυναικών/ζευγαριών που δεν αποκτούν παιδιά (των ποσοστών δηλαδή ατεκνίας) που από 13-14% στις γενεές του 1960 εγγίζει στο 24% στις γενεές που γεννήθηκαν γύρω από το 1985. Η αύξηση των ποσοστών αυτών σε συνδυασμό με την συνεχή μικρή μείωση των πιθανοτήτων όσων έχουν ένα πρώτο παιδί να κάνουν ένα δεύτερο, και, όσων έχουν κάνει ένα δεύτερο να κάνουν ένα τρίτο οδήγησε και στη σημαντική μείωση στη χώρα μας του πλήθους των γυναικών με 3 παιδιά και άνω (από 300 στις 1.000 γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω στο 1955-60, σε 130 στις 1.000 γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω στο 1985).

¹Η μείωση αυτή είχε αναπόφευκτα επιπτώσεις και στα Φ.Ι (γεννήσεις- θάνατοι). Με δεδομένη δε την αύξηση των θανάτων το Φυσικό Ισοζύγιο περιορίζεται συνεχώς, και, μετά το 2010 οι γεννήσεις υπολείπονται σταθερά πλέον των θανάτων με αποτέλεσμα ενώ το 1980 αντιστοιχούσαν 59 θάνατοι στις 100 γεννήσεις, το 2011 να αντιστοιχούν 104, το 2019 138 και το 2025 186.

² Παρόλα αυτά, η συμμετοχή των γεννήσεων της ηλικιακής αυτή ομάδας στους Ετήσιους Δείκτες Γονιμότητας είναι πολύ μικρότερη (7,7% το 2023-24).

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα επάνοδος των γεννήσεων τις επόμενες δεκαετίες στα επίπεδα της περιόδου 2011-2020 (92 χιλ. γεννήσεις ετησίως κατά μέσο όρο) είναι αδύνατη καθώς ο πληθυσμός των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας θα συνεχίσει να μειώνεται. Η μείωση αυτή δεν θα επιτρέψει στις γεννήσεις να επανέλθουν στα επίπεδα της προηγούμενης δεκαετίας, ακόμη και αν στο μέλλον οι ετήσιοι δείκτες γονιμότητας αυξηθούν, αν δηλαδή οι γενεές που θα βρεθούν σε ηλικία απόκτησης παιδιού-ων αρχίσουν να αποκτούν προοδευτικά όλο και λίγο περισσότερα παιδιά από αυτά που έκαναν οι γονείς τους³ και σταματήσουν ταυτόχρονα να τα αποκτούν σε όλο και μεγαλύτερη ηλικία.

Αν η επάνοδος όμως των γεννήσεων στα επίπεδα του 2011-20 είναι ανέφικτη, η επιβράδυνση της μείωσής τους και, στη συνέχεια, η προοδευτική αύξησή τους από το χαμηλότερο επίπεδο που θα φθάσουν είναι εφικτή, αν:

1) Επιβραδυνθεί η μείωση του πλήθους των γυναικών 25-44 ετών από τις οποίες προέρχεται σχεδόν το 90% των γεννήσεων κάθε έτους χάρη σε ένα θετικότατο μεταναστευτικό ισοζύγιο (περισσότεροι εισοδοί στη χώρα μας από εξόδους στις ηλικίες αυτές) την επόμενη τριακονταπενταετία.

και

2) Αυξηθεί η γονιμότητα των νεότερων γενεών, (αν δηλαδή αυξηθεί ο αριθμός των παιδιών που αυτές θα αποκτήσουν από 1,45 στις γενεές που γεννήθηκαν γύρω από το 1985 στα 1,7-1,8 παιδιά σε αυτές που γεννήθηκαν στα τέλη του 2010. Αυτό απαιτεί προφανώς το κλείσιμο του χάσματος που υπάρχει ανάμεσα στην επιθυμητή και την πραγματική γονιμότητα με την δημιουργία ενός εξαιρετικά ευνοϊκού περιβάλλοντος για την οικογένεια και το παιδί. Η ανόρθωση όμως της γονιμότητας των νεότερων γενεών απαιτεί και μια άλλη προσέγγιση, καθώς τα ιδιαίτερα χαμηλά της επίπεδα δεν οφείλονται σε ατομικές επιλογές που επηρεάζονται από την αποδυνάμωση των παραδοσιακών οικογενειών προτύπων και την άνοδο του ατομικισμού. Απαιτεί κυρίως διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και μέτρα που δεν θα στοχεύουν άμεσα τις αναπαραγωγικές συμπεριφορές, αλλά τις ευρύτερες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που τις επηρεάζουν έμμεσα. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές θα πρέπει να έχουν σαν στόχο την δημιουργία ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος για τις μεταβάσεις στον κύκλο ζωής και τον συνδυασμό της οικογενειακής πολιτικής, με παρεμβάσεις κυρίως στην εργασιακή επισφάλεια, στο στεγαστικό, στις υπηρεσίες προσχολικής αγωγής και φροντίδας, στην παιδεία- υγεία, και στην ισότητα των φύλων.

Η ανόρθωση αυτή της γονιμότητας των νεότερων γενεών, εφικτή υπό όρους, απαιτεί, εκτός των άλλων, και, μέτρα που θα στοχεύουν κυρίως

1) στη μείωση του (άμεσου ή έμμεσου) εξαιρετικά υψηλού κόστους που προκύπτει από τη γέννηση και το μέγαλωμα ενός παιδιού στη χώρα μας (κόστη κυρίως εκπαίδευσης και υγείας),

2) στην εναρμόνιση της οικογενειακής με την επαγγελματική ζωή,

3) στην άμβλυνση των έμφυλων διακρίσεων στον δημόσιο και στον ιδιωτικό βίο

4) στη άμβλυνση του οξύτατου στεγαστικού προβλήματος μέσω ενός εκτεταμένου προγράμματος που θα στοχεύει στη δημιουργία ενός αποθέματος προσφερόμενων με χαμηλό ενοίκιο ενεργειακά αποδοτικών κατοικιών, κατοικιών που θα αντιστοιχούν στα στεγαστικά πρότυπα και τις μεταβαλλόμενες στεγαστικές ανάγκες κυρίως -αλλά όχι μόνον- των νεότερων γενεών,

5) στην στήριξη των νέων γενεών κατά την είσοδό τους στην ενήλικη ζωή και στην αύξηση του διαθέσιμου πραγματικού τους εισοδήματός (της αγοραστικής τους δηλ. δύναμης),

6) στη μερική προστασία από κινδύνους που ενδεχομένως αυτές να αντιμετωπίσουν μέσω μιας διευρυμένης και στοχευμένης κοινωνικής πολιτικής

7) στην άρση του κλίματος αβεβαιότητας- έλλειψης εμπιστοσύνης (trust) στο μέλλον. Η υφιστάμενη σήμερα αβεβαιότητα δημιουργεί ανασφάλεια και επηρεάζει αναπόφευκτα και την απόφαση για μακροπρόθεσμες δεσμεύσεις (όπως αυτήν της δημιουργίας οικογένειας και την απόκτηση παιδιών) καθώς ο φόβος ενός ασταθούς μέλλοντος ωθεί τις νεότερες γενεές στο να αναβάλλουν ή ακόμη και να εγκαταλείψουν τα οικογενειακά τους σχέδια. Η στάση τους αποτυπώνει ένα έλλειμμα εμπιστοσύνης, εμπιστοσύνης που αποτελεί και τον ακρογωνιαίο λίθο της δημοκρατίας και της κοινωνικής ζωής, χωρίς την οποία η συνύπαρξη είναι δύσκολα νοητή. Η αποκατάστασή της εμπιστοσύνης και στη χώρα μας, απαιτεί συλλογική προσπάθεια και προϋποθέτει δικαίους θεσμούς, διαφάνεια, λογοδοσία, παιδεία που καλλιεργεί την εν συνείδηση και την αλληλεγγύη, καθώς και ένα κοινωνικό και οικονομικό μοντέλο λιγότερο άνισο και ανταγωνιστικό και περισσότερο συνεργατικό.

³ Για να είχαμε το 2024 ίδιο αριθμό γεννήσεων και θανάτων (126 χιλ. περίπου) θα έπρεπε ο δείκτης γονιμότητας το έτος αυτό να υπερέβαινε τα 2,3 παιδιά, τιμή που δεν καταγράφεται σήμερα σε καμία από τις ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη, ακόμη και σε αυτές που υπάρχει ένα εξαιρετικά ευνοϊκό περιβάλλον για την δημιουργία οικογένειας και την απόκτηση παιδιών. Το 2060 όμως, ο ετήσιος δείκτης την χρονιά αυτή, αν δεν υπάρξει ένα θετικό μεταναστευτικό ισοζύγιο, για να έχουμε τον ίδιο αριθμό γεννήσεων και θανάτων ο δείκτης α πρέπει να αγγίζει τα 3 παιδιά/γυναίκα. Δείκτες τόσο υψηλοί είναι αδύνατον να επιτευχθούν στο μέλλον και δεν είναι τυχαίο ότι δεν περιλαμβάνονται ακόμη και στα ευνοϊκότερα σενάρια προβολών.

Τα προαναφερθέντα μέτρα όμως, ακόμη και αν ληφθούν, δεν αναμένεται να οδηγήσουν σε ένα αριθμό παιδιών που θα υπερβαίνει τα 1,8 καθώς κάποιες νέες τάσεις που αναδύονται μετά το 2000 στις ανεπτυγμένες χώρες⁴, θα επηρεάσουν πιθανότατα και τη χώρα μας. Οι τάσεις αυτές, ακόμη και στις χώρες εκείνες που σήμερα διαθέτουν ένα εξαιρετικά ευνοϊκό περιβάλλον για την δημιουργία οικογένειας και παιδιού, έχουν αρχίσει να επηρεάζουν τις αναπαραγωγικές συμπεριφορές των νεότερων γενεών. Ειδικότερα, αν στις χώρες αυτές οι γενεές που γεννήθηκαν μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '80 δεν έχουν επηρεασθεί (οι γενεές αυτές απέκτησαν έναν αριθμό παιδιών από 1,8 έως και 2,0 που δεν υπολείπεται σημαντικά αυτού που επιθυμούσαν), δεν ισχύει το ίδιο και με τις μεταγενέστερες. Οι γενεές αυτές αρχίζουν πλέον- σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό- να επηρεάζονται⁵, και, αυτό αντικατοπτρίζεται τόσο στον επιθυμητό αριθμό παιδιών όσο και σε αυτόν που τελικά θα αποκτήσουν οδηγώντας τα τελευταία χρόνια στην πτώση των ετήσιων δεικτών γονιμότητας (και επομένως και των γεννήσεων). Οι επιπτώσεις φυσικά των αναδυόμενων αυτών τάσεων αναμένεται να είναι -*ceteris paribus*- εντονότερες στις χώρες εκείνες όπου συρρικνώνεται το κράτους πρόνοιας και αμφισβητείται η αλληλεγγύη ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες και τις γενεές, ακόμη δε εντονότερες, σε χώρες σαν την Ελλάδα, όπου δεν υπάρχει ακόμη ένα ευνοϊκό για την δημιουργία της οικογένειας και την απόκτηση παιδιού περιβάλλον.

Οι πολιτικές και τα όρια τους

Για να δημιουργήσουμε και στη χώρα μας ένα τέτοιο περιβάλλον απαιτείται προφανώς η λήψη **πρόσφορων μέτρων, μέτρων που αποτελούν το κύριο αντικείμενο και των δημογραφικών πολιτικών**. Οι πολιτικές αυτές που θέτουν σαν βασικό στόχο να κατευθύνουν / αλλάξουν την πορεία των βασικών συνιστωσών της ανανέωσης ενός πληθυσμού, και, διασταλτικά, να αντιμετωπίσουν τις όποιες αρνητικές επιπτώσεις τους επιτρέποντας ταυτόχρονα μια ήπια προοδευτική προσαρμογή σε μια νέα δημογραφική πραγματικότητα. Τα όποια δε μέτρα ληφθούν στο πλαίσιο τους θα πρέπει να είναι διαβαθμισμένα στον χρόνο (βραχυ-/μεσο-/μακροπρόθεσμα) ανάλογα με τους τιθέμενους στόχους, να υλοποιούνται απρόσκοπτα και να υπόκεινται στη δυνατότητα της *on-going* και *ex-post* αξιολόγησης των αποτελεσμάτων τους. **Η όποια δημογραφική πολιτική δεν συνίσταται επομένως στη συνάθροιση μέτρων ατάκτως ερριμμένων και οι στόχοι της οφείλουν να είναι συμβατοί με τους στόχους "συγγενών" πολιτικών (αναπτυξιακής, κοινωνικής, οικονομικής κλπ.).** Οφείλουμε όμως ταυτόχρονα να επισημάνουμε ότι:

i) Όποια μέτρα όμως και αν ληφθούν, δεν θα αλλάξουν ριζικά τις υφιστάμενες τάσεις άμεσα, αλλά σε βάθος χρόνου.

ii) Όπως έχει δείξει και η διεθνής εμπειρία, οι επιδοματικές πολιτικές έχουν άκρως περιορισμένη εμβέλεια και δεν έχουν ιδιαίτερα αποτελέσματα μεσο-μακροπρόθεσμα εάν δεν έχει αρχίσει να δημιουργείται ένα ευνοϊκό-τατο περιβάλλον για την ανακοπή και την αναστροφή των όποιων ανεπιθύμητων δημογραφικών εξελίξεων.

iii) Μεμονωμένες παρεμβάσεις έχουν περιορισμένη αποτελεσματικότητα και μικρές βελτιώσεις σε ένα μόνο πεδίο δεν αρκούν. Μόνο η ταυτόχρονη και συνεκτική ενίσχυση σε πολλά πεδία μπορεί να επηρεάσει τις δημογραφικές εξελίξεις (και ειδικότερα, στην γονιμότητα, να κλείσει την ψαλίδα ανάμεσα στο επιθυμητό αριθμό παιδιών και σε αυτόν που τελικά αποκτούν οι διαδοχικές γενεές).

iv) Η συνοχή και η συνέχεια μιας πολιτικής αποτελούν κρίσιμες παραμέτρους. Αποσπασματικά ή διακοπτόμενα μέτρα υπονομεύουν την αποτελεσματικότητά της και διαβρώνουν την εμπιστοσύνη των πολιτών στην ικανότητα του κράτους να στηρίξει τις επιλογές τους (όπως πχ την δημιουργία οικογένειας). Μόνο μια ολοκληρωμένη, σταθερή και μακροπρόθεσμη προσέγγιση μπορεί να επιφέρει ουσιαστικά αποτελέσματα.

v) Η δημογραφική πολιτική δεν ταυτίζεται με την οικογενειακή. Η οικογενειακή πολιτική, έτσι τουλάχιστον όπως εφαρμόζεται στις πλέον ανεπτυγμένες χώρες, αφορά ένα πλέγμα μέτρων τα οποία στοχεύουν κυρίως τη μείωση των διαφορών του επιπέδου ζωής των νοικοκυριών ανάλογα με την οικογενειακή τους κατάσταση, και ταυτόχρονα στη βιολογική, κοινωνική και νοητική ανάπτυξη των παιδιών τους (και, εμμέσως και στη στήριξη της γονιμότητας).

⁴ Τάσεις, όπως η ανάδυση ενός «οικολογικού άγχους» (βλ. βιωσιμότητα του πλανήτη που συνδέεται και με τον «υπερπληθυσμό» και τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στους δυνητικά απογόνους τους), με αποτέλεσμα την εμφάνιση κινημάτων όπως το GINKS (*Green Inclination no Kids*), η, ακόμη η ενίσχυση της αβεβαιότητας για το μέλλον εξαιτίας των διεθνών συγκρούσεων, των επιδημιών-πανδημιών και των οικονομικών κρίσεων.

⁵ Οι γενεές αυτές αναβάλουν συνεχώς για αργότερα τον σχηματισμό οικογένειας και την απόκτηση παιδιών ενώ ένα όλο και μεγαλύτερο τμήμα τους είτε δεν θα τεκνοποιήσει είτε θα αποκτήσει ένα μόνον παιδί.

Στη χώρα μας η πολιτική αυτή χαρακτηρίζεται δυστυχώς από περιορισμένους πόρους, επιλεκτική κάλυψη και κατακερματισμό. Οι δράσεις στο πλαίσιο της πολιτικής αυτής θα πρέπει να είναι πολύπλευρες, καθώς οφείλουν να λάβουν υπόψη τις διαφοροποιημένες ανάγκες των οικογενειών και την διαφοροποίηση των μορφών όχι μόνο της οικογενειακής ζωής (πυρηνικές οικογένειες, μονογονεϊκές οικογένειες, ανασυγκροτημένες οικογένειες, συναινετικές ενώσεις...). αλλά και εργασιακής ζωής. Πρέπει, δε, να συνδυαστούν κατά προτεραιότητα με τις οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές, γεγονός που καθιστά την εφαρμογή τους αρκετά πολύπλοκη.

vi) Η δημογραφική πολιτική θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη αφενός μεν το σύνολο (και όχι μόνον την οικογένεια/γονιμότητα) των συνιστωσών που επηρεάζουν το μέγεθος ενός πληθυσμού, την κατανομή του ανά ηλικία καθώς και την κατανομή του αφετέρου δε τις επιπτώσεις τους σε βάθος χρόνου. Οι συνιστώσες αυτές (θνησιμότητα, γονιμότητα, μετανάστευση) δεν "λειτουργούν" αυτόνομα, συνδέονται με αμφίδρομες σχέσεις, επηρεάζονται από, και, ταυτόχρονα επηρεάζουν, πλήθος εξωγενών της δημογραφίας μεταβλητών (οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, κ.ά.). Για να υλοποιηθούν επομένως οι στόχοι της όποιας δημογραφικής πολιτικής θα πρέπει τα λαμβανόμενα μέτρα σε πλήθος «εξωτερικών» αυτής πεδίων να συνάδουν και να μην υπονομεύουν τους στόχους της. Για την υλοποίησή της θα πρέπει να ληφθούν υπόψη όχι μόνο η υφιστάμενη κατάσταση, οι τάσεις, εξελίξεις και δημογραφικές προοπτικές σε επίπεδο χώρας αλλά και οι σημαντικές ενίοτε διαφοροποιήσεις σε χαμηλότερα του εθνικού επίπεδα⁶ (εξ ου και η αναγκαιότητα όχι μόνο "οριζόντιων" αξόνων και, προφανώς, και ο σημαντικός ρόλος της αποκεντρωμένης διοίκησης).

vi) Για τον σχεδιασμό μιας τέτοιας πολιτικής απαιτείται καταρχάς η κατανόηση των βασικών δημογραφικών τάσεων, εξελίξεων-προοπτικών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, καθώς και αυτή των διαφοροποιημένων επιπτώσεών τους, ως και η συνειδητοποίηση ότι το σύστημα "πληθυσμός" διέπεται από σχετική αδράνεια. Απαιτείται όμως και η σαφής διατύπωση των βασικών στόχων και του χρονικού ορίζοντα που θα τεθούν για την επίτευξή τους, των στρατηγικών επιλογών, των προτεραιοτήτων, αξόνων, δράσεων και μέτρων.

vii) Η υλοποίησή μιας δημογραφικής πολιτικής προϋποθέτει και την ύπαρξη μιας επιτελικής δομής, τον συντονισμό των εμπλεκόμενων φορέων, τη διάθεση επαρκών πόρων, την επιστημονική και τεχνική στήριξη και, προφανώς, τη δυνατότητα συνεχούς αξιολόγησης των όποιων δράσεων και μέτρων.

Τέλος κλείνοντας την παρέμβαση αυτή οφείλουμε να σημειώσουμε ότι κατά τη γνώμη μας ο «ιδανικός/βέλτιστος» πληθυσμός μιας χώρας είναι εξωγενής της δημογραφίας μεταβλητή. Είναι μία από τις παραμέτρους που μπορούμε να επηρεάσουμε για να υλοποιήσουμε τους συλλογικούς μας στόχους. Κατ' επέκταση, οι επιδιώξεις μιας δημογραφικής πολιτικής προσδιορίζονται από τους γενικότερους στόχους μας και από τα συλλογικά μας οράματα για το άμεσο και το απώτερο μέλλον. Η δημογραφική πολιτική επομένως οφείλει να είναι αναπόσπαστο τμήμα μιας γενικότερης «Πολιτικής» και οι στόχοι της συγκεκριμενοποιούνται και προσδιορίζονται με βάση τους στόχους αυτής. Τα μέτρα που λαμβάνονται οφείλουν να είναι συμβατά με το γενικότερο αυτό πλαίσιο, και η αποτελεσματικότητά τους πρέπει να αξιολογείται σε αναφορά όχι μόνον με τους επιμέρους στόχους της δημογραφικής πολιτικής, αλλά και με τους γενικότερους στόχους της «Πολιτικής».

⁶ Στην Ελλάδα πχ, οι ετήσιοι δείκτες γονιμότητας στις Περιφ. Ενότητες κυμαίνονται από 1 παιδί/ γυναίκα (Φωκίδα, Ευρυτανία, Σέρρες, Κεντρικός τομέας Αθηνών) έως 1,8 (Δυτική Αττική και Κυκλάδες), ενώ όταν σε εθνικό επίπεδο αναλογούν 190 σχεδόν θάνατοι σε 100 γεννήσεις, υπάρχουν μόνον 3 νομοί όπου η αναλογία είναι 1/1 και 13 όπου αντιστοιχούν 250 ή/και περισσότεροι θάνατοι (στα Γρεβενά δε και την Ευρυτανία >370). Σε επίπεδο δε των 325 Δήμων ένας στους 10 μόνον έχει σχετικά ισορροπημένα ισοζύγια (λιγότερους θανάτους από γεννήσεις έως και ένα θάνατο/ γέννηση) ενώ ένας στους 5 έχει τέσσερις ή και περισσότερους ακόμη θανάτους/γέννηση.

